

B.E. Hısanov, R.K. Xaytmetov,
T.A. Madalimov, L.K. Axatov

FALSAFA

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

B.E. Husanov, R.K. Xaytmetov, T.A. Madalimov, L.K. Axatov

FALSAFA

Barcha bakalavr ta'lim yo'nalishi talabalari uchun
(Kredit-modul tizimi bo'yicha)

O'QUV QO'llANMA

-13970/18-

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI

CHIRCHIQ-2022 O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
«YANGI CHIRCHIQ PRINTS» DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI
1-FILIALI

UO'K 1/14
KBK 87
H-84

**B.E.Husanov, R.K. Xaymetov, T.A. Madalimov, L.K. Axatov./ Falsafa/
O'quv qo'llanma. – Chirchiq: «Yangi chirchiq prints», 2022. – 216 bet.**

Mazkur o'quv qo'llanmada barcha bakalavr ta'lim yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, unda asosan oliy ta'lim talabalarining dunyog'arashini kengaytirish ularni mantiqiy tafakkurini shakllantirishga urg'u berilgan.

O'quv qo'llanmada etika, estetika, tafakkur qonunlari va shakllari, ontologiya, gnoseologiya, rivojlanish, falsafiy antropologiya, globallashuv masalalarining nazariy asoslari yoritib berilgan.

O'quv qo'llanma Oliy o'quv yurtlari barcha bakalavriat ta'lim yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2022 yil 9 sentabrda 302-sonli buyrug'iga asosan o'quv qo'llanma sifatida nashr etishga ruxsat etildi.

Muharri:

Xodjamqulov Umid Negmatovich - p.f.d., prof.

Taqrizchilar:

A.N. Shopo'latov - f.f.n., dotsent.

N.N. Nazarov - f.f.n., dotsent

ISBN 978-9943-9512-7-3

© B.E.Husanov va b., 2022
© «Yangi chirchiq prints», 2022

M U N D A R I J A:

KIRISH	4
1. MAV'ZU. Falsafaning fan va dunyog'arashga doir mohiyati	5
2. MAV'ZU. Bortiq falsafasi (ontologiya)	11
3. MAV'ZU. Rivojlanish falsafasi	16
4. MAV'ZU. Bilish nazariyasi	20
5. MAV'ZU. Mantiq bilish nazariyasining tadqiqot obyekti	25
6. MAV'ZU. Ijtimoiy va inson falsafasi	30
7. MAV'ZU. Axloq ilmiining amaliy falsafa sohalaridagi o'rni	37
8. MAV'ZU. Natosat falsafasining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati	64
9. MAV'ZU. Global jarayonlar va bargaror taraqqiyot	87
10. MAV'ZU. Global korruptsiya tushunchasi, kelib chiqish sabablari	93
11. MAV'ZU. Din madaniyat fenomeni	106
12. MAV'ZU. Buddaviylik va xristian dini tarixi va falsafasi	120
13. MAV'ZU. Islom dini tarixi va falsafasi	137
14. MAV'ZU. Islom qadriyatlari	152
15. MAV'ZU. Diniy mutasiblik va dindorlik	171
Glossariy (foydalanilgan atamalar izohi)	201
Adabiyotlar	211

Jamiyatimizda hukm surayotgan ozaro do'stlik va hamjihatlikni yanada rivojlantirish, qaysi millat, din va etiqodga mansubligidan qat'iy nazar, barcha fuqarolar uchun teng huquqlarni ta'minlash e'tiborimiz markazida bo'ladi. Ularning o'rtasiga nifoq soladigan ekstremistik va radikal g'oyalarni tarqatishga O'zbekistonda mulqo yo'l qo'yilmaydi.

KIRISH

SH.Mirziyoyev

Vatanimiz mustaqilligini mustahkamlashga qaratilgan ma'naviy omillar tobora iildanlab borayotgan hozirgi sharoitda xalqimizda, xususan yoshlarda din va undagi qadriyatlarga ma'naviy madaniyatning bir qismi sifatida qarash shakllanmoqda. Yoshlarda milliy va diniy qadriyatlar hamda dinlar tarixini organishga qiziqishi ortmoqda. Hozirgi zamon fani va ilgor qarashlari asosida tayyorlangan ushbu "Falsafa" o'quv qo'llanmasi falsafaning kelib chiqishi, mohiyati, tarixi, evolutsiyasi, hozirgi holati, insoniyat hayotidagi tutgan o'rni haqida umumiy ilmiy ma'lumot berishdan iborat. Talabalariga falsafiy tafakkur bosqichlari, milliy va diniy qadriyatlarini tarixan mustarakligi, ularning umuminsoniy qadriyatlar uygunlashishi, hozirgi mustaqil O'zbekiston sharoitidagi ahamiyatini tushuntirish tavsifa etlan. Shuningdek, milliy goya va axloqiy madaniyatni shakllantirishning falsafiy iildizlari izohlangan.

Milliy va falsafiy qadriyatlarining tarixan mustarakligi, ularning umuminsoniy qadriyatlar bilan uygunlashishi jrayoniga ko'proq e'tibor qaratilgan. Mazkur qo'llanma talabalarda fan, uning turi shakllari, ta'limotlari, yo'nalishlari, mazhablari haqida bilimlarga ega bo'lishi bilan ilmiy xulosalar chiqara oladigan, falsafiylik va ilmiylik munosabatlari asosli tahlil qila oladigan tafakkurini shakllantirishga qaratilgan.

I-MAVZU. FALSAFANING FAN VA DUNYOQARASHGA DOIR MOHIYATI

REJA

1. Falsafa tushunchasining kelib chiqishi, mohiyati mazmuni
2. Dunyoqarash tushunchasi va uning tavsifi
3. Falsafaning pedagogikadagi roli

Tayanch atamalar va tushunchalar: dunyoqarash, mitologiya, skeptizm, dogma, diniy dunyoqarash, ontologiya, gnosologiya, hind falsafasi xitoy falsafasi, antic davr falsafasi.

Qadimgi Elladaning buyuk odamlari tomonidan yaratilgan ixtilo va kashfiyotlar inson necha asrdan beri insonlarni hayratga solmoqda. Ushbu hayrat nafaqat ilm-fanda balki madaniyatda ham mavjuddir. O'zini madaniyatini tarqatayotgan bir paytda qadimgi yunonlar miloddan avvalgi 7 asrdan Falsafa fanini yaratishga erishganlar. Falsafa insoniyatning o'zini anglashi natijasida paydo bo'lgan. Agar siz o'zingizni bilishni xohlasangiz – falsafiy mushohada qiling, bu alohida odam uchun ham, har qanday davr uchun ham to'g'ri bo'lgan. Yunoncha "falsafa" so'zi (ya'ni "Filosofiya") Gerodot, Geraklit va Pitagor nomlariga borib taqaladi. Uning chuqur mahosini bilishni bo'lib A'lotun va Aristotel tomonidan sinchkovlik bilan tahlil qilingan. O'zbek tilida "falsafa" so'zi "donolik sevgisi" deb tarjima qilinadi. Falsafa - bu sevgi. Lekin biz nima? yaxshi ko'ramiz? Bizga hayotning eng asosiy mazmuni nima? Donishmandlik nima? Tafakkur qilish, insonning fikrlashi qanchalik chuqurligini tushunish, insonning hayotidagi eng qadriyatli narsani bilish. Bularni hammasini biz falsafada topamiz. Inson nafaqat maishiy masalalarni muhokama qilishga qiziqadi, balki u o'zining atrof-olamidagi bo'layotgan o'zgarishlarni chuqurroq anglashga harakat qiladi va uni tushunishga harakat qiladi. Masalan: olam nima dan paydo bo'lgan? Uning asosi nima? Olam qandaydir qonuniyatga bo'yinladimi yoki xaoslardan iboratmi? Inson olamni anglay oladimi? Shu kabi savollarga javob berar ekan, bunda unga dunyoqarash tushunchasi yordam beradi.

Shu kabi mulohazalarni inson o'zining hayotiy tajribasiga, e'tiqodiga, fikrlariga yoki bo'lmagan o'lgan bilimlariga tayanib javob berishga urinadi. Bu uning dunyoqarash turiga bog'liqdir.

